

Golec, Martin

Vekerzugská kultura na Moravě

In: Golec, Martin. *Těšetice-[Kyjovice]. VI., Horákovská kultura v těšetickém mikroregionu*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2003, pp. 104-112

ISBN 8021030151

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/126268>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Datování kolkované výzdoby v těšetickém mikroregionu

typ	650	600	550	500
	/ HC2 /	/ HD1 /	/ HD2 /	/ /
091	*****			
092	*****			
093		*****		
094		*****		
095		*****		
096?	*****			
097		*****		
098	*****			
099		*****		
0910		*****		
0912		*****		
0913		*****		
0914		*****		
0916		*****		
0920			*****	

13. Vekerzugská kultura na Moravě

Rozbor lokality Těšetice „Sutny“ prokázal malý, ale výrazný cizorodý soubor na kruhu točené keramiky. Jeho širší zhodnocení má důležitý dopad na celkové vyhodnocení pozdně halštatského stupně HD2 na těšetické lokalitě. Tento soubor náleží vekerzugské kultuře.

Počátek skýtského vpádu do Karpatské kotliny spadá do poloviny 6. stol. př. n. l., nejpozději do 4. čtvrtiny 6. stol. př. n. l. Podobně datuje počátek tohoto nového etnika v Karpatské kotlině k roku 550 př. n. l. celá řada badatelů (*Párducz 1974, 330; Kemenzei 1977, 68; Parzinger – Stegmann-Rajtár 1988, 175; Romsauer 1993, 21; 1996, 432 ad.*). Někdy se hovoří již o 2. čtvrtině 6. stol. Předpokládá se, že tito nomádi se smísili ještě před příchodem s neskýtským obyvatelstvem různého původu. Po rychlém ovládnutí Karpatské kotliny se začínají rozesídlvat a mísit i s místními podmaněnými kmeny. Jejich nově zakládaná pohřebiště se vyznačují velkou různorodostí, která je odrazem skladby tohoto etnického konglomerátu. Z tohoto důvodu nehovoříme jen o Skýtech, ale o tzv. vekerzugské kultuře (VK). Její geneze zde probíhá až do poloviny 4. stol., kdy je ukončena historickými Kelty pohřbívací pod plochými hroby postupujícími ze západu (*Párducz 1952; 1954; 1955; 1965; 1966; 1974; Chochorowski 1985*).

S příchodem VK do Potisí je ukončen vývoj tzv. předskýtské kultury Mezöcsát, jejíž nositelé byli s velkou pravděpodobností nomádští Kimmeriové. Došlo k postupnému rozesídlování VK v severní části Velké maďarské nížiny, kde se nachází nejvíce archaických nálezů datovaných již do poloviny 6. stol. Oblast jižního Alföldu byla osídlována až koncem 6. stol. a nejpozději bylo zabráno území jihozápadního Slovenska, ve 2. čtvrtině 5. stol. (*Chochorowski 1985, 153*). Jiného názoru jsou ve vztahu k počátku osídlení VK na jihozápadním Slovensku někteří slovenští badatelé, kteří před-

pokládají konec kalanderberské kultury v tomto prostoru už v polovině 6. stol. a po 2. pol. 6. stol. hovoří již o smíšeném vekerzugském horizontu na sídlištích (*Parzinger – Stegmann-Rajtár 1988; Romsauer 1987; 1991; 1993; 1996; Romsauer – Pieta 1992*).

VK chápeme jako kulturu smíšenou a nelze ji spojovat jen se Skýty. Skupina se již před příchodem smíšených skýtských kočovníků z východu střetla s početnějším domácím obyvatelstvem a dále se mísila. Náplní VK jsou čtyři složky: 1. domácí podloží, 2. nálezy východního skýtského i neskýtského původu, 3. výrobky řeckých dílen, 4. domácí produkce podle cizích vzorů (*Novotný – Novotná 1993, 105*).

Pro VK jsou charakteristické zejména hroby s koňmi a vozy. Pohřební ritus je nejednotný, je žárový i kostrový ve skrčené i natažené poloze. Také birituální pohřby jsou velice příznačné pro Karpatskou kotlinu, ne pro Skýty v oblasti Černého moře. Různost pohřebního ritu je dokladem různého původu nositelů VK.

Chronologie VK se opírá o rozbor velkých pohřebišť a J. Chochorowski dělí VK na starší období, tzv. archaické nálezy 2. pol. 6. stol. až 1. pol. 5. stol. a mladší období 2. pol. 5. stol. až 1. pol. 4. stol.

Hmotnou náplň představuje četný kovový inventář rozdělený do tří skupin: 1. součásti koňského postroje, 2. výstroj a výzbroj, 3. luxusní zboží, šperk, zrcadla, kování apod. Keramiku lze rozdělit do osmi skupin: 1. misky, 2. džbánky, 3. hrnce, 4. vázovité nádoby, 5. čerpáky (šálky), 6. džbány, 7. mísy s dutou nožkou, 8. amfory (*Chochorowski 1985*).

Rozborem keramického materiálu z Těšetic „Suten“ vyvstala potřeba zhodnocení již publikovaného materiálu VK na Moravě. Jak ukáže podrobný rozbor, některé již publikované předměty VK nebyly dosud jako vekerzugské rozpoznány. V obsahu sídlištních objektů těšetické lokality byl prokázán zatím největší keramický soubor přiřaditelný VK. Tento cizorodý materiál v obsahu domácí HK naznačuje možnost synchronizace lokality Těšetice s náplní vekerzugské kultury na jihozápadním Slovensku, Maďarsku a Rakousku. Jak bude popsáno níže, vekerzugská keramika výrazně přispěla k možnosti pevnějšího datování stupně HD2 na tomto rovinném sídlišti.

Předměty VK na Moravě byly poprvé zhodnoceny J. Skutilem (*1933-36, 1943*). O jihovýchodním vlivu v jihomoravském pozdním halštatu psal V. Podborský (*1970, 100; 1974, 408*). Četné nové nálezy, zejména z pozdně halštatských výšinných sídlišť a Býčí skály, zhodnotil J. Nekvasil (*1993, 366-367*). Tzv. skýtskými militářiemi ve střední Evropě, se vztahem k polskému území, se zabýval Z. Bukowski. Předložil i přehled militárií z Moravy (*Bukowski 1981, 336*). Přehled lokalit na území bývalého Československa (publikovány pouze lokality slovenské, z území samotné VK) s podrobným zhodnocením nálezů celé Karpatské kotliny provedl J. Chochorowski (*1985, 159*). Naposledy se otázkou předmětů VK na Moravě zabýval M. Čížmář, který zhodnotil nové moravské nálezy a nastínil možnost jejich časového zařazení v prostoru HK (*Čížmář, M. 1996, 209*). Ve stejném roce vyšla studie řady PBF od J. Říhovského, která přinesla nový přehled trojhranných šipek s vyobrazeními a chronologickým zhodnocením (*Říhovský 1996, 146*). Nový seznam lokalit a předmětů VK ve středním Podunají provedla ve své seminární práci A. Husseiniová (*2000, 38*).

Moravské lokality s nálezy VK:

lokality	předmět
1. Blučina (okr. Brno – venkov)	trojhranná šipka
2. Bohušice (okr. Třebíč)	keramika
3. Býčí skála (okr. Blansko)	trojhranné šipky (8), čakany (2), postranice, závěsky
4. Chvalčov – Hostýn (okr. Kroměříž)	trojhranná šipka
5. Ivančice – Nová Ves (okr. Brno – venkov)	hádkovitá náušnice, kauri mušle
6. Jaroměřice n. R. (okr. Třebíč)	trojhranné šipky (3)
7. Křenovice (okr. Přešov)	trojhranné šipky (2)
8. Křepice (okr. Znojmo)	trojhranné šipky (3)
9. Nezamyslice (okr. Prostějov)	trojhranná šipka
10. Olbramovice – Leskoun (okr. Znojmo)	trojhranná šipka
11. Oslavany – Náporky (okr. Brno – venkov)	trojhranná šipka, pintadera
12. Polešovice (okr. Uherské Hradiště)	pintadera
13. Popovice u Rajhradu, hr. 1 (okr. Brno – venkov)	přeslen?
14. Staré Hradisko (okr. Prostějov)	trojhranná šipka
15. Smolín (okr. Břeclav)	přeslen?
16. Štramberk – Kotouč (okr. N. Jičín)	trojhranné šipky (2)
17. Štramberk – Čertova díra (okr. Nový Jičín)	trojhranné šipky (4)
18. Těšetice (okr. Znojmo)	keramika, přeslen?, korálek
19. Velké Hostěrádky (okr. Břeclav)	přeslen?
20. Vojkovice, hr. 117 (okr. Brno – venkov)	keramika, pintadera
21. Vyškov (okr. Vyškov)	keramika
22. Zelená Hora (okr. Vyškov)	trojhranná šipka

Z uvedeného přehledu vyplývá, že kovové a keramické předměty VK na Moravě lze rozdělit do stejných skupin jaké uvádí J. Chochorowski: 1. součásti koňského postroje (postranice koňského udidla), 2. výzbroj (trojhranné šipky, čakany), 3. šperk (hádkovitá náušnice, závěsek).

Z osmi skupin keramiky J. Chochorowského byly na Moravě zjištěny: 1. misky (Bohušice, Těšetice, Vojkovice), 2. džbánky (Vyškov), 3. – 8. (není). Samostatné kategorie tvoří: pintadery (Polešovice, Oslavany, Vojkovice), přesleny (Velké Hostěrádky?, Popovice?, Smolín?, Těšetice?), hliněný korálek (Těšetice).

Šíře, v jaké jsou již předměty VK na Moravě prokázány, ukazuje na existenci obecného jevu, s kterým se setkáváme ve stupni HD2 (2. pol. 6 stol.). Předměty VK se ve srovnání s jihozápadním Slovenskem a Maďarskem vyskytují v neporovnatelně menším množství, ale postihují velkou část kategorií mobiliáře VK jmenovaných území. Tyto předměty jsou známy z Moravy jak z otevřených rovinných sídlišť (Těšetice, Bohušice, Velké Hostěrádky, Vyškov), vyšinných opevněných sídlišť (Blučina, Chvalčov – Hostýn, Jaroměřice n. Rokytnou, Křenovice, Křepice, Nezamyslice, Olbramovice – Leskoun, Oslavany – Náporky, Štramberk – Kotouč, Staré Hradisko, Zelená hora), tak z hrobů (Vojkovice) a jeskyní (Býčí skála, Štramberk – Čertova díra).

Nejprůkaznějším druhem keramiky VK je keramika točená na kruhu. Je to vůbec poprvé, co se na území Moravy setkáváme s tímto novým technologickým jevem. Nositelé VK se obeznámili s hrncířským kruhem ještě před příchodem do Karpatské kotliny v oblasti řeckých obchodních osad u Černého moře. Odtud se tato keramika dostala postupně až do prostoru HK, nejdříve však v průběhu stupně HD2.

Důležité je zhodnocení vekerzugské keramiky v prostoru HK z hlediska možnosti její jemnější datace. Je nutné ověřit, zda se váže pouze na stupeň HD2, nebo také na stupeň HD3, popřípadě ještě LA. Výhodiskem pro toto zařazení se nám stane dobře datovatelný keramický soubor vekerzugské keramiky z Těšetic.

**Vekerzugská keramika z Těšetic „Suten“ ZV
(včetně lahvovité nádoby řecké výrobní tradice)**

obj. 1504	–	31, keramický korálek
obj. 1511	–	viz obj. 1640 – 22, střep z lahvovité nádoby, stopy po kruhu
obj. 1525	–	viz obj. 1640 – 22, střep z lahvovité nádoby, stopy po kruhu
obj. 1536	–	11, přeslen s horizontálními žlábkami
obj. 1564	–	viz obj. 1640 – 22, střep z lahvovité nádoby, stopy po kruhu
	–	16, střep, stopy po kruhu
obj. 1600	–	střep, stopy po kruhu
	–	střep, stopy po kruhu
obj. 1626	–	17, střep mísy se zesíleným okrajem
obj. 1640	–	22, střep z lahvovité nádoby, stopy po kruhu
obj. 1685	–	12, střep, stopy po kruhu
	–	střep, stopy po kruhu

Tento soubor keramiky VK z Těšetic je datovaný do stupně HD2. Nenachází se ještě v objektech stupně HD1. Jak bylo již uvedeno výše, VK se v Karpatské kotlině neobjevila dříve než ve stupni HD2 a nemohla se proto na Moravu rozšířit dříve než v tomto stupni. Nálezy vekerzugské keramiky v těšetických objektech ZV období jejího možného rozšíření časově odpovídají.

Počátek existence točené keramiky v sousední oblasti, na jihozápadním Slovensku, je přímo spojen s počátkem rozšíření VK. Zhodnocením přechodu mezi koncem samotné kalenderberské kultury a počátkem tzv. smíšených celků s keramikou VK na sídlišťích jihozápadního Slovenska byl zjištěn kontinuální vývoj. Archaické prvky domácí keramiky jsou promíchány s točenou vekerzugskou keramikou. Tyto smíšené celky jsou datovány do druhé poloviny 6. stol. př. n. l. (*Romsauer 1993, 22; 1996, 438; Romsauer – Pieta 1992, 217*). Jde o komplex nálezů, který předchází klasickému inventáři VK. Dochází k zániku samostatné kalenderberské kultury, inventář v ruce dělané keramiky se mění (*Romsauer 1993, 21*). Na pohřebišti v Chotíně je pozorován počátek vekerzugského pohřebiště už ve stupni HD2 (2. pol. 6. stol.), který koresponduje s vývojem na sídlišťích (*Parzinger – Stegmann-Rajtár 1988, 175, 178*). Autoři se zabývají zánikem hradiska Molpír u Smolenic a docházejí k závěru, že se osídlení částečně překrývá s prvními vekerzugskými hroby v Chotíně a Modranech. Zde vzniká ovšem zásadní neřetelnost práce, protože konečné datování hradiska autoři kladou nejpozději do časného 6. stol., tedy do stupně HD1. Počátek vekerzugských pohřebišť je obecně i jimi kladen až do stupně HD2, kterého se dle autorů v jejich konečné dataci hradisko nedoživá. Nálezy vekerzugských šipek autoři nespojují se zánikem hradiska, protože jejich spojení s VK vidí problematicky. Výrazný je i další soubor VK. Zejména vekerzugské pintadery, či hliněné korálky zůstaly interpretačně nedotčeny. Autoři poměrně křečovitě odmítají možnost spojení zániku hradiska s těmito zde nejmladšími nálezy, i když právě oni prokázali časovou možnost této skutečnosti. Posunuli dataci prvních vekerzugských nálezů z jihozápadního Slovenska o padesát roků dopředu, k roku 550 př. n. l. Samotný konec hradiska položili v závěrečné dataci do časného 6. stol., i když v jiné části článku hovoří o možné dataci nejmladšího sídelního horizontu na hradisku do počátku pozdního stupně HD2 (2. pol. 6. stol.).

Sídlíšní lokality Bohušice, Těšetice, Vojkovice a Vyškov rozšiřují teritorium smíšených keramických nálezových celků s obsahem vekerzugské keramiky také na jižní Moravu. Na rozdíl od území jihozápadního Slovenska ovšem nedošlo k přerušení vývoje na domácích sídlíštích, a zdá se i pohřebištích, HK již v průběhu nebo na konci stupně HD1. V prostoru HK pokračuje jejich vývoj ještě ve stupni HD2. Zde je možno spatřovat rozdílnost obou regionů. Ve stupni HD2 dochází ke změně výrazu pozdně halštatské keramiky. Nové vlivy mají svůj původ v oblasti východoalpského prostoru, což se výrazně projevilo v Býčí skále (*Nekvasil 1992, 81*), nově pak právě v Těšeticích. Dochází také k přílivu vekerzugských předmětů, které jsou mimo jiné i nejmladšími nálezy jak v Býčí skále, tak i na Molpíru u Smolenic. Vztah nového výrazu keramiky z východoalpské oblasti a vekerzugských předmětů je zatím nejasný. Chronologicky spadají obě složky prakticky do stejného stupně a nedají se oddělit. Časový rozdíl mezi nimi nebude veliký (*Nekvasil 1992, 81*).

Podíl VK keramiky na sídlíšti Těšetice ZV je velice malý, procentuelně zanedbatelný, ovšem chronologicky je vekerzugská složka velice významná. **Vytváří důležité geografické i chronologické propojení lokalit HK s územím jihozápadního Slovenska ve stupni HD2 (2. pol. 6 stol.).**

Také v Rakousku se již objevila vekerzugská keramika. Pro synchronizaci vývoje HK s vývojem v Dolním Rakousku je zajímavé porovnat těšeticickou lokalitu s nálezy z lokality Inzersdorf – Walpersdorf. Jedná se o rozlehlé halštatsko – laténské sídlíště dvorcového charakteru, které se nachází v oblasti Treisentalu mezi Krems an der Donau a Sankt Pölten (*Ramsl 1998, 10*). Na lokalitě bylo vyčleněno několik sídelních fází. Nejstarší je datovaná do stupňů HD2 – HD3 s vnitřním dělením na starší a mladší úsek. Střední fáze spadá do stupně LA s vnitřním dělením také na starší a mladší úsek. Závěrečná fáze spadá do stupně LB2 – LC1. Na ploše o velikosti 2 – 3 ha bylo prozkoumáno několik ohrazených dvorců. Bylo odkryto velké množství kůlových jamek, palisád a zahloubených objektů. Pro celkovou dataci lokality mají největší význam nálezy ze zahloubených objektů. Na lokalitě byla zjištěna přítomnost jak keramiky vekerzugské, tak i keramiky točené na kruhu západního původu – tzv. geriefte Keramik. Důležité je sledování vazby obou složek a jejich časové zařazení. Točená keramika VK je zastoupena několika typy mís a lahvovitými nádobami menších rozměrů. Vekerzugská keramika se střetává v bohatém obj. 266 s geriefte Keramik. Výzkum záchranného charakteru ovšem nekladl důraz na odlišení jednotlivých vrstev zahloubených objektů, takže při pozdějším zpracování nebylo možné odlišit případné uložení obou složek v různých výškách objektu. Objekt obsahuje misky a lahvovité nádoby VK, dále množství geriefte Keramik, zejména misky s esovitou profilací se žlábkem venku na hrdle a s grafitem uvnitř. Souběžnost obou typů točení naznačují ještě obj. 442, 769 a 1961. Datace fáze I je do stupně HD2 (starší úsek) a HD3 (mladší úsek). Můžeme říci, že nejstarší fáze v Inzersdofu – Walpersdorfu (I – starší úsek) je shodná se stupněm HD2 v Těšeticích „Sutnách“. Následující vývoj se ještě překrývá, fáze I – mladší úsek odpovídá stupni HD3 v Těšeticích.

K celkovému zhodnocení datování vekerzugské keramiky na Moravě nám kromě těšetické lokality mohou přispět i další lokality. Jde o unikátní soubor předmětů z jeskyně Býčí skála. Tento je možno díky nově zpracovanému bohatému inventáři dobře zařadit do stupně HD1 – HD2 (*Parzinger – Nekvasil – Barth 1995*), i když období uložení předmětů bude časově užší, náležející stupni HD2 (*Nekvasil 1992, 80*

- 84). Soubor obsahuje předměty VK. Jde o trojhranné šipky, čakany a snad i některé závěsky. I když jsou v HK všechny vekerzugské předměty datované až do stupně HD2, tj. v souladu s ostatními nálezy v Karpatské kotlině, nedospěl H. Parzinger k podobnému časovému zařazení a nevyužil úplně důležité datační možnosti těchto předmětů (*Parzinger - Nekvasil - Barth 1995, 65*). Také stejně jako na Molpíru u Smolenic odmítl spolu se S. Stegmann-Rajtárovou trojhranné šipky jako hodnověrné doklady šíření nositelů VK (*Parzinger - Stegmann-Rajtár 1988*). Dospěl k mylnému datování již někde na přelom 7. a 6. stol. Již dříve však na závažnost těchto předmětů upozornil J. Nekvasil, který poukázal na jejich chronologický a interpretační význam (*Nekvasil 1992, 81*). U čakany H. Parzinger dospěl ve srovnání s šípkami k jinému závěru. Využil již důležitého faktu jejich datování od určitého období, ale to bylo učiněno poněkud nezřetelně. Na jednom místě v textu hovoří o jejich počáteční dataci v souladu se zánikem Molpíru u Smolenic, tedy nejdříve v pol. 6. stol. (s touto datací konce hradiska Molpír souhlasím, na rozdíl od jiného odvolání, kde je uvedeno časně 6. stol.). Následuje datace počátečního možného výskytu čakany do HD1/HD2 = 5/6 - 7 horizont, s čímž nesouhlasím, o stupni HD1 se ve vztahu k VK v HK nemluví, nýbrž až o stupni HD2. Časový rozsah naznačený v grafické tabulce jasně řadí čakany až po roce 550 př. n. l. (*Parzinger - Nekvasil - Barth 1995, 66, 180*), s čímž plně souhlasím. Vekerzugské předměty včetně šipek se mohou dostat na Moravu nejdříve kolem tohoto roku (tj. ve stupni HD2) a jejich výskyt dobře chronologicky řadí nálezy celky až od tohoto data. K závěsku v podobě lidské ruky se H. Parzinger nevyjádřil, na rozdíl od J. Nekvasila, který ho řadí také k vekerzugským nálezům (*Nekvasil 1993, 366*).

V případě Býčí skály nám tyto předměty dokládají určitou současnost trvání obětiště v jeskyni a již přítomnost VK na Moravě. Ta sehrála asi zásadní roli při zániku jak Býčí skály, což připouští J. Nekvasil (1992, 81), tak i Molpíru u Smolenic, což odmítl i přes opačný názor soudobých specialistů jeho výkopce M. Dušek (1974, 148) a naposledy i H. Parzinger a S. Stegmann-Rajtárová (1988, 175, 178). Ovšem jako souhlasný názor na zničení Molpíru Skýty cituje J. Nekvasil M. Duška (*Nekvasil 1993, 367*). Časové zařazení konce osídlení na Molpíru u Smolenic do časně 6. stol. (tj. stupně HD1) nepovažují tak za zcela jasné, vedle trojhranných šipek pochází z hradiska výrazná skupina nálezů patřící VK. Jedná se o pintadery nebo korálky se soustřednými kruhy a spirálami, které mají analogie jen ve vekerzugských hrobech. Nejsnadnější interpretací existence podobných nálezů z hradiska je jistý časový překryv s VK na jihozápadním Slovensku, tedy s nejstarším horizontem vekerzugských hrobů. Tyto byly posunuty právě již k polovině 6. stol., což bylo dále prokázáno i na dalších lokalitách v pracích P. Romsauera. Porovnání keramiky těšetického mikroregionu ukazuje, že část keramiky z Molpíru náleží i pozdně halštatskému vývoji stupně HD2. Tvrzení, že na hradisku nejsou mladší nálezy než poč. 6. stol., nepovažují za pravdivé. Vedle jasných vekerzugských předmětů, datovaných do stupně HD2 (2. pol. 6. stol.), je to i soubor misek s pozdně halštatskou výzdobou v podobě vertikálních rýh, žeber, puklic nebo vrubořezu na max. výduti. Lahvovitá osudí s vertikálními žebry jsou typická právě až pro stupeň HD2. Nejmladší pozdně halštatská keramika z Molpíru časově odpovídá keramice z Býčí skály, která spadá do úseku stupně HD2. Tuto dataci nastínil již J. Nekvasil (1992, 78) a na základě nových informací předkládaného těšetického mikroregionu se tak domnívám také. Velkou podobnost trojhranných šipek z obou lokalit naznačil H. Parzinger a S. Stegmann-Rajtárová (1988, 176-177). Tato podobnost

není asi náhodná a souvisí se stejným časovým obdobím, tj. stupněm HD2, kdy byly na lokalitách uloženy. V obou případech tvoří součást obsáhlejšího vekerzugského materiálu, z jehož kontextu nemohou být vytrhovány. Ukončení osídlení na Molpíru u Smolenic a četné vekerzugské nálezy spolu korespondují.

Z kostrového hrobu 117 z Vojkovic pochází vekerzugská pintadera, jež má analogie ve VK v Karpatské kotlině (Chotín). Tento kostrový hrob je velice významný ve vztahu ukotvení vekerzugských nálezů na Moravě ve stupni HD2. Celek byl již dvakrát předběžně publikován (*Štraf 1996, 203; 2000, 44*). Jde o pozdně halštatský kostrový hrob obsahující amforovitou zásobnici a lahvovitá osudí. Jeho význam tkví v možnosti přesnější datace. Přispívají k tomu dva jevy: 1. přítomnost nositelů VK na Moravě můžeme očekávat až ve stupni HD2, 2. bohaté kostrové hroby ve stupni HD2 doznívají. Spíše existuje tendence je již do tohoto stupně neklást, k čemuž dospěla S. Stegmann-Rajtárová při posledním chronologickém zhodnocení moravských funérálních celků (*Stegmann-Rajtár 1992b, 165*). Chronologický systém představený badatelkou dokonce již nedokáže začlenit hrob pro jehož dataci zůstává časové období stupně HD2, tj. 2. pol. 6. stol. Vekerzugská pintadera není jediný předmět této proveniencie z tohoto hrobu. Byla zde uložena i na kruhu vytáčená vekerzugská miska světlé krémové barvy s červenými trojúhelníky. Jde o typickou napodobeninu halštatských předloh vytvořenou touto technologickou novinkou. Důležitou indicií jejího původu je společné uložení s pintaderou v hrobě. Nejde o řecký import.

Vojkovický hrob 117 však, zdá se, nemusí být jediný kostrový hrob stupně HD2 na Moravě. Již v roce 1937 byl prozkoumán hrob č. 1 z Popovic u Rajhradu (*Šolle 1955, obr. 121*), který se nalézá jen několik kilometrů od Vojkovic. V tomto kostrovém hrobě byl nalezen přeslen s horizontálními žlábký (v současnosti ztracen), který je také v domácí HK cizorodým prvkem. Mohlo by jít o předmět VK. Výskyt těchto přeslenů je v hrobech v Karpatské kotlině (hojně Chotín). Nacházejí se také na Heuneburgu. Kromě hrobu z Popovic se našly další dva exempláře, pocházejí ze sídliště z Těšetic „Suten“ obj. 1536/11 a Smolína obj. 1 (*Ondruš 1961, 51*). Nelze přesně rozhodnout, odkud pocházejí moravské exempláře. Z chronologického hlediska řadíme tyto předměty až do stupně HD2. Hroby VK byly ukládány právě od stupně HD2. Také na Heuneburgu tyto přesleny, jako hliněné napodobeniny soustruženého zboží, odpovídají nejdříve stupni HD2. Popovický přeslen nemusí nutně pocházet z oblasti VK, ale chronologicky podporuje možnost datování dalšího kostrového hrobu do stupně HD2.

Moravská pozdně halštatská hradiska s nálezy trojhranných šipek jsou obecně řazena do pozdně halštatského vývoje HK. Šipky sice nepocházejí z kontextů, které by nám dovolovaly jemnější dataci, ale dle rozboru keramiky z těchto lokalit můžeme říci, že spadají nejdříve do stupně HD2. Starší keramika odpovídající ještě stupni HD1 pochází pouze z Jaroměřic nad Rokytnou. Typologické zhodnocení šipek provedené J. Říhovským ukázalo, že např. typ C doložený z Býčí skály, Jaroměřic n. Rokytnou nebo Oslavan – Nápirek spadá do stupně HD2 (*Říhovský 1996, 146, tab. 33*). Dále uvedl v souladu s H. Pazingerem a S. Stegmann-Rajtárovou, že šipky z Býčí skály odpovídají časově šipkám z Molpíru u Smolenic. Jak již bylo uvedeno výše, dávám tyto nálezy do přímé souvislosti s vekerzugskými nálezy z Molpíru u Smolenic, ze smíšeným horizontem VK na jihozápadním Slovensku, s nejstaršími hroby VK 2. pol. 6. stol. a všemi nálezy VK z Moravy, spadajících také do 2. pol. 6. stol., tj. stupně HD2. J. Říhovský datuje šipky z Molpíru u Smolenic dle J. Chochořovského k pol. 6. stol. Je zřejmé, že

šipky v HK samy nemají možnost jemnější datace a jejich časově přesné zařazení je bohužel hodně problematické, protože nepocházejí z kontextů. Můžeme ovšem podle nich poměrně spolehlivě identifikovat pozdně halštatské lokality, protože jen na nich se nacházejí. Domnívám se, že jejich datace před stupeň HD2 není v HK možná. V Karpatské kotlině, ke které v rámci tohoto problému patří i Morava, je rozšíření podobných předmětů neseno VK. H. Pazinger u šipek z Býčí skály dochází ke skepsi o jejich původu a chronologických možnostech a datuje je v souladu s Molpírem u Smolenic na základě typologie do HC/HD, k čemuž mohl dojít jen na základě vytržení šipek z kontextu VK v Karpatské kotlině.

Celkové zhodnocení datace vekerzugských nálezů na Moravě ukázalo, že jejich výskyt je nejdříve možno očekávat ve stupni HD2, ve 2. pol. 6. stol.

Těšetické objekty ze ZV s obsahem točené vekerzugské keramiky jsou spolehlivě datovány do stupně HD2. Tomuto datování odpovídá i těšetický nález keramiky řecké výrobní tradice, který patří do skupiny vekerzugských nálezů. Těšetický celek, nálezy z jeskyně Býčí skály a z hrobu č. 117 z Vojkovic jasně ukazují na datování vekerzugských nálezů na Moravě do stupně HD2 a jsou jejich nejtypičtějšími představiteli.

Nelze vyloučit budoucí možnou existenci nálezových celků se smíšeným materiálem, tedy domácí horákovské a vekerzugské keramiky a tzv. rýhované či žlábkované keramiky (gerifte Keramik) na Moravě, podobných lokalitě Inzersdorf – Walpersdorf. Takové celky datované až do stupně HD3 nebo dokonce stupně LA ovšem zatím prokázány nebyly. Zajímavé bude v budoucnu zjištění vztahu vekerzugské keramiky stupně HD2 a laténské točené keramiky.

VK sehrála v životě nositelů HK stupně HD2 významnou úlohu. Pravděpodobně zapříčinila výrazné změny, které se projevují na sídlištích, pohřebištích, hradiscích, na keramice – jednoduše řečeno, došlo k celokulturnímu jevu. Pro pochopení změn na Moravě, je nutné zhodnotit změny, které se udály blíže k centru VK, na jihozápadním Slovensku. Zde došlo pod tlakem VK k ukončení vývoje samostatné kalenderberské kultury a ve stupni HD2 pozorujeme smíšené nálezové celky s novou vekerzugskou a domácí keramikou. Postup VK na západ a sever vedený snad potřebou získání kontroly jantarové stezky (*Novotný – Novotná 1993, 111*) se projevil i na jižní Moravě a v Dolním Rakousku. Zde je zjišťována existence stejných smíšených nálezových celků. Nedošlo však k přerušení domácího vývoje HK ve stupni HD2. Druhá polovina 6. stol. je pro její vývoj historicky významná. Na jedné straně spatřujeme kulminaci bohatosti domácích nálezů odrážející se v pestrosti keramické produkce. Ta je doplněna výzdobnými technikami jihoalpského prostoru, jejímž typickým představitelem jsou nálezy z Býčí skály nebo Molpíru u Smolenic, v malém měřítku i v těšetickém mikroregionu. Objevuje se zde celá řada bronzových předmětů z jihu a západu. Obchodní výměna na jantarové stezce kvete. Na druhé straně, pravděpodobně v mladší části tohoto stupně, se přerušuje tok bronzových importů, přestává se ukládat na pohřebištích, objevují se a rychle i zanikají malá refugia a výsledkem je zamlžení celého vývoje konce HK ve stupni HD3. Pramenem poznání tohoto období jsou pouze sídlištní lokality, kterých navíc není mnoho. Bohatost projevu hmotné kultury je v porovnání s vývojem stupně HD2 velice chudá. Dá se říci, že podobná jako na jihozápadním Slovensku, kde jsou ovšem ukládány vekerzugské hroby, které na Moravě zcela chybí. Představitelem přechodného pozdně halštatského síd-

liště stupně HD3 a časně laténského sídliště je nová lokalita ve Vyškově, která ovšem čeká na svoje vyhodnocení.

Nelze se ztotožnit s názorem, že vekerzugské kmeny s velkými agresivními projevy, které projevily ve všech dosud jimi obývaných oblastech, se změnilly v Karpatské kotlině v obchodníky prodávající své výrobky (mezi nimi vojenské technické inovace) na hranicích Moravy místním obyvatelům. Oblast jižní Moravy byla přítomností nositelů VK v průběhu stupně HD2 jistě silně zasažena. Celospolečenské změny, které se udály v tomto období na Moravě v prostoru HK, spojují s přítomností nositelů VK a nehodnotím domácí vývoj odtažitě od vývoje v Karpatské kotlině. Nicméně toto území nepatřilo dlouhodobě ke sféře VK a zůstalo i nadále přimknuto k západní keltické oblasti (Romsauer, 1996, 438).

Území HK na Moravě a kalenderberské kultury v Dolním Rakousku představuje západní okraj rozšíření předmětů VK v širokém spektru její náplně.

J. Chochorowski hovoří přímo o skýtské penetraci, o rabovacích výpravách ve střední Evropě a dochází k závěru, že se Skýtové stali „nosieli změn“. Časově řadí tyto změny na počátek jejich přítomnosti v Karpatské kotlině, tedy 2. pol. 6. stol., jinde dokonce přesněji do 4. čtvrtiny 6. stol. (Chochorowski 1985, 151). Z. Bukowski vidí v oblasti Moravy oblast, přes kterou se „Skýtové“ dostávali dále na sever do Slezska a Lužice. Stejně tak byla zasažena i oblast Čech osídlených Kelty. Zničení lužických hradišť dává do spojitosti s krátkodobou invazí, ohraničenou léty 550 – 500 př. n. l. Bohatý skýtský hrob z Witaskowa datuje k roku 500 př. n. l. Zničení hradiska Molpír u Smolenic klade do souvislosti s tímto tažením nebo taženými (Bukowski 1981, Novotný – Novotná 1993). Z důvodů uvedených výše se domnívám, že možnosti těchto tažení přes Moravu jsou reálné i přes jejich odmítnutí H. Parzingerem a S. Stegmann-Rajtárovou (1988, 175) na základě rozborů nálezů z Molpíru u Smolenic. Bude nutno s nimi počítat, ne jak se na základě soudobých znalostí o počátku VK domnívali Z. Bukowski a J. Chochorowski kolem roku 500 př. n. l., ale již v průběhu 2. pol. 6. stol., snad již kolem roku 550 př. n. l. Do tohoto rámce chronologicky zapadá kultiště v Býčí skále, hradiska Molpír u Smolenic i uložení hrobu 117 z Vojkovic.

HK zažívá v první části stupně HD2 dobu svého vrcholného rozkvětu, který je v následném období vystřídán nápadným úpadkem.

Vekerzugské nájezdy na západ a severozápad na konci 6. stol. představovaly asi hospodářskou katastrofu velkého rozsahu, zasáhly zejména Moravu, Slezsko a Lužici. J. Bouzek k těmto událostem dodává: „I když si můžeme představit, že vekerzugské trojhranné šipky na zničených hradištích mohly být převzaty i místními obyvateli, nemůžeme celý řetězec událostí vyložit jinak, než nám dovoluje celková historická situace ve střední Evropě“ (doslov v Smirnov 1980, 182).

14. Keramika řecké výrobní tradice

Zcela unikátním nálezem v prostoru HK, je nález ze sídliště Těšetice „Sutny“ ZV. Jde o čtyři masivní fragmenty lahvovité nádoby velkých rozměrů v objektech č. 1511, 1525, 1564 a 1640 (viz obj. 1640/22). Jedná se torzo nádoby, jejíž původ je nutno hledat u hrnčírů obeznámených s výrobními postupy řeckého hrnčírství z oblasti Černého moře (Golec 2002a).